Kazimierz Ślaski

Svar till Józef Trypućko, Andrzej N. Uggla och Józef Lewandowski på deras recensioner av mitt arbete *Tysiąclecie polsko-skandynawskich stosunków kulturalnych*, Institut Bałtycki 1977 (*Slovo* nr 22/1981)

Först vill jag tacka ledningen för Slaviska institutionen vid Uppsala Universitet och *Slovos* redaktion för att ett helt nummer av tidskriften har ägnats åt mitt arbete. Jag vill även tacka recensenterna för deras arbete och många värdefulla kompletteringar och rättelser. I recensionerna finns emellertid vissa kritiska anmärkningar, som kräver svar från bokens författare.

Inledningsvis vill jag lämna några upplysningar om tillkomsten av mitt arbete och därmed förklara en del av dess brister. I recensenternas uttalanden saknas inte anmärkningar om att jag utelämnat en eller annan uppgift. Mitt arbete var tänkt att bestå av två volymer, cirka 50 tryckark, men förlaget föreslog 25 ark och gick slutligen med på 31 ark. Med en så stor inskränkning av materialet blev jag tvungen att ifrågasätta varje avsnitt och varje bibliografisk not, och stryka allt som inte var absolut nödvändigt.

Enligt ursprungstanken skulle arbetet kronologiskt sträcka sig fram till 1914 alternativt 1939. På förlagets uttryckliga begäran utsträcktes sedan texten fram till i dag. Jag är inte specialist på den nyaste historien, och är medveten om att den senare perioden - för vilken jag saknade många uppgifter - har blivit något schematisk och har vissa luckor.

Jag vill slutligen tillägga att jag trots mina ansträngningar inte lyckades erhålla stipendium för någon längre vistelse i Sverige, och att de efterforskningar jag vid ett par tillfällen kunnat göra i svenska samlingar, endast omfattar cirka två och en halv månad totalt.

Professor J. Trypućkos recension är den som innehåller flest polemiska, och inte alltid välgrundade, anmärkningar. Man får ibland intrycket att han har läst det recenserade arbetet alltför flyktigt, då vissa av hans anmärkningar vittnar om missförstånd.

I inledningen (s. 3) ifrågasätter professor Trypućko publikationens ändamålsenlighet överhuvudtaget och menar att jag antingen borde ha samlat in ett mera fullständigt material eller också ha avstått från att skriva om ämnet.

Det är verkligen synd att denna uppgift inte har axlats av någon skandinavisk forskare med de flesta källorna lätt tillgängliga, speciellt då recensenten själv, som är så väl insatt i dessa frågor. Men då det förflutit över ett halvt sekel sedan Stanisław Wędkiewicz och Otto Walde gjorde sina inledande efterforskningar, och mycket tydde på att vi skulle få vänta ännu många år på ett arbete i ämnet, så kan det väl vara rättfärdigat att jag publicerade mitt arbete, som recensenten själv beskriver som "en oersättlig samling av vetande om Polens kontakter med sina nordliga grannar" (s. 7).

Recensenten anklagar mig (s. 4) för att mina åsikter om graden av intresse för Polen i de olika nordiska länderna skulle sakna grund. Faktum är att jag kom fram till denna uppfattning genom att jämföra bibliografier och innehållsförteckningar för tidskrifter och titta igenom tiotals årgångar av dagstidningar.

Professor J. Trypućko anser att jag har ägnat för lite uppmärksamhet åt frågan om vikingarnas besök i Polen och åt Sigrid Storrådas person (s. 4-5).

Som jag markerade redan i inledningen, har platsbristen förhindrat mig att behandla språkvetares och historikers olika teser, om de inte är direkt knutna till ämnet. Däremot har jag, tvärtemot recensentens anklagelse, skrivit ganska omfattande (s. 29-33 i mitt arbete) om de nordiska bosättningarna i Pommern och de slaviska i Danmark, om handelsutbytet och om det ömsesidiga språkliga och konstnärliga inflytandet. Berättelser om Sigrid och problemen rörande hennes namn, eller hennes son Knuts gärningar, kan intressera historiker, men de rör inte de kulturella förbindelserna mellan Polen och Skandinavien. Däremot har jag omnämnt hennes förmodade deltagande i den polska missionen i Sverige.[1]

Recensenten har nog inte förstått vad mitt arbete går ut på, när han anklagar mig (s. 5) för att ha beslutat att från ämnet avskära historia, konst och litteratur! Jag har emellertid tydligt angivit i ett avsnitt av boken (s. 8) som recensenten bara delvis citerar, att arbetet inte omfattar någon *helhetsskildring* av den politiska, ekonomiska, konstnärliga eller litterära historien för de enskilda länderna, utan att dessa frågor bara har behandlats i den mån det varit nödvändigt för att skildra företeelser på kulturområdet.

Professor Trypućko kan liksom inte acceptera att ämnet för mitt arbete skulle vara polsk-skandinaviska kulturförbindelser, och inte alla kontakter överhuvudtaget. Han

förebrår mig därför (s. 5) att jag skulle ha förbigått det tragiska öde som drabbade Gustav, son till Erik XIV, och Carl Carlsson Gyllenhielm, son till Karl IX, som ju tillhör de båda nationernas politiska historia. Faktum är att jag på s. 155 i mitt arbete har infogat ett avsnitt ur C. C. Gyllenhielms självbiografi, ett avsnitt om behagfullheterna vid Zygmunt Augusts hov, och på s. 255 omnämner jag ett verk om ett föregivet möte i Kraków mellan Erik XIV:s barn, *eftersom dessa saker rör de ömsesidiga kulturella kontakterna*.

De dagböcker som skrivits av Karl XII:s officerare och som anförs av recensenten, känner jag mycket väl till (s. 6). I mitt arbete har jag bara tagit med dem som innehåller informationer om den materiella och konstnärliga kulturen i Polen; de övriga uppehåller sig uteslutande vid politisk och militär problematik och har därför förbigåtts.

Professor Trypučko anklagar mig (s. 6) för att på ett lakoniskt och grundlöst sätt ha avgivit ett orättvist omdöme om polonistikens landvinningar i Sverige. I verkligheten har jag stött mig på en uttömmande studie av Zenon Ciesielski[2], som på s. 87 i sitt arbete fastslår att "... polonistikens landvinningar förblir i skuggan av russistiken och den allmänslavistiska forskningen". Denna uppfattning får stöd i en analys av innehållet i slavistiska tidskrifter. Av 308 publicerade arbeten i *Scando-Slavica* 1954-1969 behandlar endast 22 st. polska problem. I tidskriften *Slovo* nr 1/1972 till nr 19/1980 finns 33 artiklar, och av dessa behandlar 12 ryska frågor, 3 st. polska och 2 st. tjeckoslovakiska. Det skall dock erkännas att man under den senaste perioden har kunnat skönja en förskjutning av dessa proportioner i *Slovo*, vilket de "polska" numren 20/1980 och 22/1981 vittnar om.

De personuppgifter som ifrågasätts av recensenten är faktiskt inte alltid felaktiga. Zdzisław Dębicki (omnämnd på s. 426 och inte 430 i mitt arbete) var publicist och poet, men samtidigt kännare av kultur och författare till arbeten som *Książka i człowiek* (Boken och människan) 1916 och *Podstawy kultury narodowej* (Den nationella kulturens grunder) 1921. Litteraturhistorikern Stefan Kołaczkowski sysslade också med germanska språk och utarbetade den danska litteraturen i del 3 av *Wielka Historia Literatury Powszechnej* (Stor allmän litteraturhistoria). (Honom nämner jag på s. 406 och 426, inte på s. 429 som recensenten anger.) Förkortningen "ks" före namnet på olika medlemmar i släkten Czartoryski i personregistret betyder

givetvis *książe* (furste) och inte *ksiądz* (präst). Recensenten kunde med lätthet ha gissat detta, eftersom förkortningen figurerar på s. 533 i mitt arbete framför bl.a. August Czartoryski, den ryske vojevoden vars funktion *inte kunde* innehas av någon andans man! Namnet på Stanisław Rożniecki uppträder i vissa danska bibliografier som Roszniecki, men jag är överens med recensenten att man bör använda det skrivsätt som användes av honom själv.

Doktor Andrzej N. Ugglas omfattande recension föranleder endast ett par kommentarer från min sida. Bosättningen Vindebode (s. 10 i recensionen) var beläget i närheten av Roskilde. Bolesław Krzywousty använde, trots att han var härskare över hela Polen, endast titeln furste (dux). Den Jadwiga som aldrig kom att bli Bogusław IX:s maka, var dotter till Władysław Jagiełło och hans andra hustru Anna (s. 11). Anna Jagellonica (s. 13) dog år 1596.

En utmärkt kännedom om polsk litteratur har gjort det möjligt för recensenten att komplettera perioden 1945-74 med flera värdefulla uppgifter, som jag själv inte lyckats tränga fram till.

Józef Lewandowski uttrycker, liksom professor Trypućko, tveksamhet över det ändamålsenliga i att utge mitt arbete, men från en annan utgångspunkt. Han anser att det i skildringen av de polsk-skandinaviska förbindelserna saknas "aktuella problem som behöver en historisk förklaring" (s. 29). Ett sådant synsätt är fullständigt ahistoriskt. Om man skulle begränsa utforskandet av det förflutna enbart till företeelser som påverkat dagens situation, då skulle det t.ex. inte vara meningsfullt att efterforska spåren av nordmännens upptäckt av Amerika, eftersom det var först Columbus' och Cabots resor som fick någon avgörande betydelse för världsdelens vidare öden.

Recensenten beskyller mig (s. 29) för att inte ha motiverat den kronologiska uppdelning som tillämpats i arbetet. Detta är oriktigt, eftersom jag på s. 11-12 utförligt redovisat grunderna för periodiseringen. Som utgångspunkt har jag valt den andra hälften av 900-talet (närmare bestämt år 970), eftersom vi först i och med denna period har tillgång till konkret källmaterial om de polsk-skandinaviska kontakterna. Det var också vid denna tid som handelskontakterna mellan det centrala Polen och Skandinavien tilltog, vilket bl.a. hängde ihop med att Pommern kom under Piasternas politiska inflytande (troligtvis omkring år 967).[3]

Recensenten anser (s. 30) att jag oriktigt inräknat Västpommern i den polska kulturgemenskapen under medel-

tiden, och att jag å andra sidan inte har behandlat det medeltida Litauen, vars historia är nära förbunden med Polens. I inledningen till mitt arbete (s. 10) har jag dock tydligt klargjort att jag som kriterium för den territoriella utsträckningen av mitt arbete har antagit det givna områdets tillhörighet till den polska statsbildningen under respektive period - alltså Szczecin-Pommern fram till 1100-talets början, Gdańsk- och Słupsk-Pommern fram till 1308, och Västpreussen från 1466. Storfurstendömet Litauen var förenat med Polen först i och med unionen i Krewa (1385) och ännu mer den i Horodło (1413), så dess tidigare kontakter med Skandinavien hör inte till ämnet för arbetet. Tvärtemot recensentens åsikt (s. 30) var sillen undertidig medeltid en viktig importvara, vilket framgår av Gall Anonims krönika.

Jag förstår inte hur jag gjort mig förtjänt av epitetet antinormanist (s. 30), när jag på s. 29-33 i mitt arbete skriver ganska utförligt om nordmännens bosättningar i Pommern och om det nordiska konstnärliga inflytandet under 900- till 1100-talet. Den populära etymologin för namnet Gdańsk - k'Dansk - finner inget stöd i nyare forskning, som pekar på besläktade namn som Gdynia, Gdów nära Kraków, Gdecz - numera Giecz i Storpolen osv. Inskriptionen *Rex Gothorum* på den äldsta gravstenen över Bolesław Chrobry, rest omkring 1345, har inget samband med Skandinavien.[4]

I mitt arbete har jag försökt ta med uppgifter om de skandinaviska immigranter som spelat någon roll i Polens kulturliv under 1800- och 1900-talet, som t.ex. danskarna H. Lewestam och O. Hedeman eller från Sverige målaren Gustav Lindquist och hans son Henrik, känd arkitekt (s. 325). Jag instämmer dock i att man skulle kunna utöka denna lista.

Skandinavernas förhållande till motståndsrörelsen i Polen 1939-45 faller helt utanför ramen för arbetet. Detta ämne har på sistone sysselsatt många skribenter, i första hand Tadeusz Cieślak, till vilken jag flera gånger hänvisar läsaren (t.ex. s. 431 not 1). Med rätta förebrår mig recensenten att jag inte behandlat Elna Gistedts konstnärliga verksamhet eller Alf de Pomians publicistiska och kulturella arbete.

Perioden efter 1945 (s. 33) har - som jag redan påpekat - utfallit svagast, då jag inte är särskilt insatt i denna epok och varken har haft tillgång till erforderliga källor (av samma slag som t.ex. J. Trypučkos bibliografi fram till 1939) eller några specialiserade arbeten över perioden. Det bör tilläggas att titlarna på vissa publika-

tioner och en rad kritiska uttalanden från skandinaver om kulturella företeelser i Polen har ifrågasatts av censuren och därmed bortfallit.

Avslutningsvis vill jag till fullo instämma i A. N. Ugglas påpekande (s. 28) att det under de senaste åren, såväl i de skandinaviska länderna som i Polen, har utkommit en rad publikationer som ökar vårt vetande om de kulturella kontakterna mellan dessa länder. Om jag hade kunnat förutse denna trend, skulle jag kanske ha avvaktat med utgivningen av mitt arbete till senare, men man är ju ingen profet! Man kan hoppas att det går att utge mitt arbete igen på något annat språk, varvid hänsyn skulle kunna tas till recensenternas värdefulla anmärkningar.

Noter

1. G. Labuda, Świętosława, Słownik Starożytności Słowiańskich, 5.2, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1975, s. 588-589.
2. Z. Ciesielski, Zbliżenia polsko-skandynawskie, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1972, s. 87.
3. J. Żak, Importy skandynawskie na ziemiach zachodniosłowiańskich od IX do XI wieku (część syntetyczna), Poznań 1967, s. 28-31, 148; G. Labuda, /i:/ Historia Pomorza, I del 1 (2 uppl.), Poznań 1972, s. 309; Ch. Warnke, Die Anfänge des Fernhandels in Polen, Würzburg 1964, s. 84-86, 109-112, 127.
4. S. Urbańczyk, Gdańsk 1., Słownik Starozytności Słowiańskich 2, Wrocław - Kraków - Warszawa 1964, s. 87, 104; R. Gansiniec, Nagrobek Bolesława Chrobrego, Przegląd Zachodni, 7 Poznań 1951, nr 7/8.

Översättning: Lennart Ilke